ترك خانملری

فرانسزجه‌دن مترجمی: م. فاتح الكريمی

ناشری
شرف الدين شهيد اللين اورنبورغده

بهاسی ۸ کاپیک

Оренбургъ
Типографія Г. И. Каримова.
1901.

Дозволено цензурою С.-Петербургъ 26 апрѣля 1901

※ مترجم طرفدن برایکی سوز: ※

علی العموم مسلمانلر وبا خصوصکه بز روسیه مسلمانلری علوم ومعارفده، هنر و صنایعده باشقه ملتلره نسبة کیروده قالمشز. برچوق احوال وافکارمز تجدد واصلاحاته زیاده سیله محتاجدر. زمانه کوره تجدد واصلاحاتك لزومنی آڭلایان آدملرده بسبتون یوق دکلدر. لکن ایشه نره سندن باشلاملی؟ بوقدردرین برخواب غفلته طالوب ظلمت جهالت آلتنده قالمش اولان برملتك امدادینه نصل یتشملی؟ ایشته بورالری برقدر مشکلدر.

لکن هر دردك بر درمانی وهر شیئك برسببی اولدیغی کبی بو مشکلکده چاره سی بولنماز دکلدر.

تاریخ ووقوعات ایله معلومدرکه برملتی ترقی ومعارف یولنه کیرتمه‌نك اك موثر علاجی واك ینکل طریقی او ملتك خاتونلرینی تعلیم وتربیه ایتمکدر.

زیرا هر بر ملتك خاتونلری او ملتك نصفنی تشکیل ایتد-
یکندن وباخصوص بتون اولاد ملتك تعلیم وتربیهٔ-
ابتدائیه‌لری آنالری الندہ اولوب خاتونلر فکری ایله
اجرا ایدلدکندن اصلاحات وتجدد خصوصنده خاتونلره
زیادہ سیله اهمیت ویرمك لازمدر. ترقی واصلاحاته
خاتونلرك تربیه‌سندن باشلایان ملتلر آز زمانده چوق
موفقیته نائل اولمشلردر.

منسوبیتیله مفتخر بولندیغمز شریعت مقدسهٔ-
اسلامیه موجبنجه ارکك اولسون خاتون اولسون هر
کسك علم اوکرنمسی فرض ایسه‌ده شریعتمزك فلسفه-
سندن خبری اولمیان ظاهر پرست بعضیلرمز بوکبی
احکام جلیله یه کندن فکر قاصرلرینه کوره معنی ویروب
عوام خلقنك فکرینی بوزمغه وملتك جاهل قالمه‌سنه سبب
اولمقده در.

روس، فرانسز، نمسه کبی ملل متمدنه خاتونلری
نك علوم ومعارفده نه‌درجه ترقی ایتدیکلرینی یازه-
جق اولورسه‌م کندی فکرنده اولمیانلری «کافر»
دیاپمقدن بشقه هنری اولمیانلرمز «بزم حالمز آنلره قابل
قیاس دکلدر، چونکه آنلر خرستیان، بز ایسه مسلمانز»
دیه‌رك اهالینك فکرینی شاشرتمغه حاضر طورییورلر

لکن بو بیچاره‌لر بیلمزلرکه حساب، جبر، هندسه، تاریخ جغرافیا، حکمت، کیمیا کبی علوم وفنونك نه‌خرستیانلغه ونه‌ده مسلمانلغه دخلی یوقدر. بلکه‌ده انسان اولوب دنیاده یشادیغمز اوچون لازمدر.

بناءً علیه کنه‌بزم کبی دین اسلامده اولان عثمانلی خانملرینك احوال وافکارینی آکلادوب بر قدر عبرت آلدیرمق مقصدیله فرانسزجه‌دن بواثری ترجمه ایتمکه قرار ویردم.

اثرك صاحبی عربی، فارسی وترکی لسانلرینه واقف ومعلومات واسعه‌صاحبی اولان اوروپالی بر مستشرقدر.

عثمانلی لساننده‌تطبیقات، ادبیات وتاریخ عثمانی حقنده‌تحقیقات اجراسی اوچون برقاچ سنه‌لر استانبولده قالمش ومسلمان فاملیالری آراسنه کیره‌رك برطاقم اخلاق وعادتلرینی اوگرنمش، صگره اوروپایه عودتله قرق سنه کیچروب بردها استانبوله کلدکده مشاهده ایتدیکی تجدد وترقیدن طولایی خیرتده قاله‌رق تکرار اوروپایه عودتنده بو اثری نشر ایتمشدر.

فاتح

ترك خاتونلرينك تجدد و اصلاحات يولينه كيرمه لري

هر زمانده وهر مملكتده خاتونلر اركككلردن زياده اسكى فكر طرفدارى اوليورلر. كندى بيلديكرندن واسكى عرف وعادتلرندن آيرلمامق خصوصنده عناد وقارشولق كوستريورلر. بو حال هر كسه معلومدر.

علوم ومعارفك شوقدر ترقى ايتديكى برعصرده واركككلرك چوقدنبرو افكار فاسده واعتقادات باطله دن قورتولدقلرى بر زمانده خاتونلرحالاتصحيح افكار ايدوب اسكى بيلديكلرندن وازكچه ميورلر. يالكز آمريقا خاتونلرى بو قاعده دن مستثنا اولسه اوله بيلورلر.

شرق (مسلمان) خاتونلرنك تعصب واسكى فكر طرفدارلغينك دهازياده متين برصورتده يرلشمش اولديغنى كوروب بونلر آره سنه تجدد واصلاحات فكرينك كيرمه سى زياده سيله آغر ومشكل اوله جغنه قائل اولمش ايدم.

بوندن قرق سنه اول استانبولده عثمانلى فامليالرى آره سنه كيروب يشامغه موفق اولان اوروپالولرك پك نادر بولنديغى بر زمانده بن بونلرك آره سنده ايكى سنه قدر وقت كچرمشيدم. كندم مسلمان اسمنده گزه رك عثمانليلره محبت ولسانلرينه وقوف ايله كسب شهرت أيتدم. تركلردن برچوق دوستلر مده وار ايدى.

بناءً علیه بکا آرتق « کافر » نظریله باقمیورلردی لکن شویله اولدیغی حالده شو ایکی سنه ایچنده حرم اوطه‌سیله سلاملق اوطه‌سنی آیرمش اولان طولاب (بولمه تخته‌سی) آرقه‌سندن ترك قادینلریله آنجق بر ایکی سوز سویله‌مکه موفق اوله بیلدم.

شرقده‌کی مسلمان قادینلری کندی باشلرینه بسبتون آیری یشادقلرندن تعصبات دینیه‌لری فوق العاده زیاده اولدوب کندی دینلرندن اولمایان بر آدم اوچون بونلر ایله قاتناشمق ومناسبت پیدا ایتمك پك مشکل ایدی. سلطان محمود و سلطان عبدالمجید خانلر مسلمان خاتونلرینك تعلیم و تربیه‌لرینه بر قدر همت وصرف غیرت ایتمشلر ایسه‌ده بونگده چوق تأثیری کورلمامش و نور مدنیت حرم اوطه‌سنه قدر لزومی درجه‌سنده واصل اوله مامشدر. کرچه عثمانلیلرك ارککلری اوروپا لسانلرینی اوکرنمکه باشلامشلر ایسه‌ده قادینلری بویله یکی لکه اصلا میل ایتمیورلردی. حتی اکمال تحصیل اوچون پاریژه کتمش اولان کنج بر ترك شاکردی استانبولده‌کی آناسنه کندینك تصویرینی یوللادقده بیچاره والده: « اوغلم کافر اولدی » دیه قایغوروب آغلامشدر.

لکن ترك خاتونلرینك اول و قتده آلد قلری تعلیم وتربیه‌یه نظرا شویله برحالده بولنمه‌لری معذور و طبیعی ایدی. چونکه او وقتده کوردیکلری تعلیم و تربیه بوکونکی‌کونده عجم وآسیای وسطی ده‌کی بخارا و خیوه خاتو نلرینك کور دیکلری تحصیلدن زیاده د کل ایدی .

مثلا : بر قدر معتبر آدملر کندی قزلرینی اوقوتمق اوچون اولرینه معلمه کیتردرلر ایدی. او معلمه یاخود هر کون کلوب درس ویروب کیدردی ویاخود بسبتون شو فاملیانك خانه سنده یشاردی. معلمه‌نك اوگرتدیگی شیلر ایسه اوقومق یازمق ایله مقدمات دینیه‌دن جزئی بر شیلردن عبارت ایدی .

معلمه نك اوگرتمه سنه ودرسلرینه اصلا اهمیت ویرمیوب الك جزئی برسبب ایچون بالالرینی اوقوتمقدن طوقتاتدقلرینی کندم بر چوق دفعه‌لر مشاهده ایتدم .

آ و ل‌خلقی وفقرا قسمی بر یاقده طورسون‘ الك الوغ عائله‌لر و کبار فاملیالر ایچنده کندیلکندن یعنی کوچرمادیونچه بر مکتوب یازمغه ویاخود ادبی کتاب ورساله‌لردن برینی اوقوب آکلامغه قادر اولان خاتون قز لر پك آز بولنوردی . (تمام بزنك حاضرگی قازان خاتون

قزلری کبك بولغان ایکن).

بیوك مأمورلردن برینك خاتونی یاکه قزی بر آز اصول عقاید ایله بر قدر عمل وعبادت طوغرولرینی همده تغنی ایتمکه (یرلامغه) بیلسه اوتماپله «عالمه» حساب اولنوردی.

حالبوکه جغرافیا، تاریخ، علوم حکمیه وطبیعیه کبی مهم فنلردن هیچ برشی بلمزدی. حتی اوقومق یازمق ودرلو شیلر اوگره نمك اوچون چوق اوغراشمغه مساعده بیله ویرلمز ایدی.

چونکه اوقومق یازمق وفن ایله اوغراشمق ایستیان خاتونلر همجنسلری آره سنده اعتباردن دوشوب «سحرجی» نظریله باقلمقده ایدیلر. عثمانلی خاتونلرینك بویله فکرده بولنمهلری سلطان عبدالمجید خان وآنك صدر اعظمی طرفندن اجراسنه باشلانمش اولان اصلاحاتی ثمره سز براقوب پك چوق مضرتی موجب اولمشدر.

حتی ۱۸۶۰ سنه سنده استانبولده برنجی دفعه تأسیس ایدلمش اولان قزلر مکتبنه استانبول عائلهلری طرفندن پك چوق ممانعت اجرا ایدلمشدر: [بن نصل قزیمی مکتبه کونده رهیم، بو هیچ اوله جق برشیمیدر؟ عادتا بو ادبسزلکدر] دیدیکلرینی کندم چوق دفعه ایشتدم.

حتی قزلرك مکتبه کوندرلهسی حکومت طرفندن مجبوری ایدلمگه باشلاندقده قزلر مکتبی دینلان بر رذالت و مسخرلقدن قورتلمق اوچون ارکك کیومی کیدروب قزلرینی ارکك چوچقلر مکتبنه کوندرمگه باشلامشلردی. خلاصه: هرنه اولورسه اولسون کندی بیلدیکلرینه باشقه ویکی برشی اولدیسه [آلافرانقهلق] یعنی اوروپا عادتی دیه کولهرلر واکا نفرت ایدرلر دی. بو افکارده بولنمیان خاتونلره پك سیرهك راست کلنوردی.

فقط کیده کیده مدنیت ومعارف نوری ترك خاتونلرینك حرم اوطهسنهده کیرمگه باشلادی.

آوروپاده کزوب کلن یاخود اقامت ایدن ترکلر اسلام خاتونلرینك تعلیم وتربیهسندهکی تجدد واصلاحاتك لزومنی آکلامغه وبوندن بحث ایتمکه باشلادیلر.

پاشالرك وبیوك فاملیالرك خاتون قزلری فرانسزجه لسان وپیانو (پرتا پیان) اوینامغه اوکرنمك ایچون کندی خانهلرینه اوروپالی معلمهلر آلمغه باشلادیلر. حتی معیشت ومصاحبت حقنده اوروپانك عرف وعاداتنی اوگرهنوب آکا تطبیق حرکت ایتمکه قدر جسارت ایدنلر کوریلمگه باشلادی.

لکن یکی اصول ایله تعلیم وتربیه کورەن یاخود کورمکه باشلایان بوکبی خاتون وقزلر اسکی‌فکرلی خاتونلر طرفندن [کافرلك] ایله اتهام اولنه رق هر یرده مسخره ایدیلور وبونلر حقنده سویلنمیان فنا سوز قالمز ایدی .

چونکه بو یکی اصول تربیه کورمش خانملر، برطاقم ادبسز وتربیه‌سز استانبول خاتونلرینك (اورته اویون) نامیله یاپیلان قلری مسخره لقلرینی ویا کلش فکرلرینی ترك ایدوب فرانسزجه وترکجه کتابلر مطالعه ایتمکه ویاشین یاشینله‌مك، کوك کوکره‌مك، خسوف وکسوف کبی حوادث طبیعیه‌نك نه کبی اسباب حکمیه وفنیه‌دن نشأت ایتدیکنی آکلایه رق قوجه قاری ماصاللرندن (یالغان حکایتلردن) واز کچمکه باشلامشلر ایدی .

اسکی‌فکرلی یاخود هیچ فکرسز نادانلر طرفندن تحقیر وتکفیر اولنمق اوچون دها نه لازمدر ! ! !

بونك ایله برابر ترك خانملری ایچنده ترقیات فکریه‌ء عالیه صاحبه‌سی اولانلر یاخود شعبات فنوندن برینه کسب اختصاص ایده‌رك قلمندن کوزل اثر چیقانلر پك آز ایدی . یالکز مسائل دینیه‌یه واقف واستعداد طبیعتله برقدر دوزکون شعر سویلیانلره

راست كلنوردی . مثلا: فطنت وليلا خانملر شاعره لك ايله بر درجه كسب شهرت ايتمشلر در .

سياحت ايتديكم وقت عجمستان و آسياى وسطى خاتونلرينك حيات ومعيشتلرينى كوروب نه قدر تأسف ايتمش وحاللرينه نه قدر آجيمش ايسه‌م برقاچ سنه اوللرى ترك خاتونلرى اوچون عين صورتده متأسف و آجيمقده ايدم .

چونكه هر نه قدر ترقى وتجدد فكرى شرقلك قپوسنى اورمش واركلر آره سنده حيات عموميه‌نك انقلابى، افكار ومعيشت مليه‌نك اصلاحى اوچون خاتونلرك تعليم وتربيه‌سندن باشلامق لازم ايدوكنى بيلنلر وار ايديسه‌ده كنه استانبولده‌كى حرم دائره سنك طهران، اصفهان ياخود بخاراده‌كى حرم دائره لرندن فرقى پك آز ايدى .

لكن قرق سنه قدر بر مدت اوروپاده كچيروب بر دها استانبوله كله‌رك اولكى دوستلرم آره سنه كيرديكم وقت بن كيتدكدنبرو ترك خاتونلرينك احوالنده حصوله كلن تبدل وانقلاب عظيمدن بسبتون حيرتده قالدم .

اوروپادن كلوبده بر دنبره كوره‌ن بر سياح بونلرك

حالنی بلکه کنه بکنمز ایدی. فقط اولکی حاللرینی بیلن برآدم اوچون شرقلیلرك قلبنه یرلشمش اولان تعصب واسکیلك فکرینی بیترمگه قرق سنه قدر آز بر مدتك نصل اولو بده کفایت ایتدیکی هرحالده شایان تعجب ایدی.

کرك قیافتلری وکرك حال وطورلری اعتدال ولطافت کسب ایدوب اسکیدن اورتنمکده اولدقلری قالون وآغر فراجه (بورکانجك) غایت لطیف برشکله کیرمش ونقابلری یوزلرینی تماميله ستر ایتمیوب یوقاری طرفی ماکلایدن وآشاغی طرفدن ایاکلرندن کچمیور ایدی. اولدن کیدکلری آغر وچرکین صاری باشماکیلر شیمدیکی حالده اوروپا خاتونلرینك کیدکلری کوزل آیاق قابلرینه تحول ایتمش ایدی. بورودیکلری وقت راست کلن اجنبیدن برطرفه قاچمق وآکا برنظر نفرتله باقمق عادتلرینی قویوب سربست بر طور ووقار ایله گزه بیلمك درجه سینه کلمشلر ایدی. هرنقدر ترك خاتونلرینك قلبنده آسیالقانی بتمامش ایسه ده کنه اصلاحات وترقی یولنه کیردیکلری شبهه سز ایدی.

عثمانلی حکومتی عسکری وملکی خدمتره اوروپالی آدملر قبول ایتمکه باشلادقدنصکره ترکلر بونلر ایله

احتلاط ایده رك مناسبات سیاسیه واحوال معیشیه‌لرینی اصلاح ایتمگه باشلادقلری کبی کندیلری واسطه سیله خاتون وعائله‌لری آره سنه‌ده معارف ومدنیت کیرمکه باشلامشدر .

ترك خاتونلرینك تجدد وترقی یولینه کیرمه‌لرینك سببی اوروپالی‌لر ایله اولان احتلاطلری واوروپالی معلمه‌لر اولمش ایسه‌ده. الك باشلیجه سببی یکرمی سنه دنبرو ترکیه‌ده تأسیس ایدلمکده اولان قز مکتبلریدر. استانبولك عادتا هر محله سنده وباشقه شهرلرك هر برنده کنج قزلرك تعلیم وتربیه‌سی اوچون مخصوص مکتبلر تأسیس ایدلمشدر.

قزلرینی اوقوتمق یازدرمق وباخصوص مکتبه کوندرمك خصوصنده ترکلرك تعصبلری اولدن بکامعلوم اولدیغندن بو دفعه استانبول اورام‌لرنده اللرینه کتاب ودفتر طوتمش اولان مسلمان قزلرینك فوج فوج (توركوم توركوم) مکتبلره دوام ایتدیکلرینی کوردکده حیرتمدن شاشوب قالدم.

بر کون قزلر مکتبندن برینه واره‌رق کوزل کوزل ولطیف سسلی بو شاکردلرك درسلرینه چالشدقلرینی ومعلمه‌لرینك صوردقلری سوأللره اصلا

توقفسز جواب ویردیکلرینی کوردکمده تعجب وحیرتم برقات دها آرتدی .

قزلره مخصوص ابتدئی ورشدی کبی بر چوق عادی مکتبلردن باشقه، علوم عالیه، فنون جدیده واوروپا لسانلری ایله علم تربیة الاطفال وسائر لزوملی شیلر تحصیلی اوچون دار المعلمات نامنده بیوك برمکتب واردر. بومکتبدن معلمه‌لر ومربیه‌لر یتشمکده‌در .

کنه قزلره مخصوص هنر وصنایع مکتبلری واردرکه بونلرده رسم، نقش، دیکیش، وعلم طباخت (آشجیلق) کبی خاتونلره لزوملی برچوق شیلر تدریس اولنور.

خلاصهٔ کلام : ترك خاتونلری شریعتدن زیاده عرف وعادات قدیمه اثری اوله‌رق محافظه ایدلمش اولان حرم معیشتنی بسبتون اساسندن تبدیل ایده‌جك بردرجه‌ده ترقیات فکریه حاصل ایتمکه باشلامشلرایدی.

تاریخلرك شهادت ایتدیکی اوزره اندلس محاربه لرینه اشتراك ایدوب مظفریته سبب اولان یاخود علوم وفنون مختلفه‌یه واقف اولوب نشر معارفه خدمت وشاعره لك وادبیاتده کسب شهرت ایدن مسلمان خاتونلری تخطر ایدیلورسه ترك خاتونلرینکده ترقی واصلاحاته جدی برصورتده تشبث ایدب ملتك سلامتنه

واستقبالك سعادتنه سبب اولمه‌لری احتمالدن بعید دکلدر .

برقاچ سنه اول استانبولده خاتونلر ایچون مخصوص بر غزته تأسیس ایدلمسی بو امیدك اساس سز اولمدیغنه دلیلدر .

عثمانلی خانملری بو غزته‌یه اقتضای زمانه موافق برصورتده اشتراك ایده‌رك کندیلرینه یکی بریول آچمشلردر . حقنده برآز تفصیلات ویرملك ایستدیکم بو جریده‌نك اسمی : (خانملره مخصوص غزته) اولوب مدیری طاهر بك اسمنده ملتپرور بر ترکدر . بو غزته‌نك برنجی نسخه‌سنده مدیر کندینك مسلك وپروغرامنی تعیین حقنده دییورکه :

(برمملکتك ترقیسی اوچون خاتونلرك تحصیل وتربیه‌سنه بیوك احتیاج واردر . برقوم عائله‌لرك برلشمه‌سیله حاصل اولور . عائله‌نك برجزئی اولان ارکك مکتسبات علمیه ایله تزین ایدوبده خاتون محروم قالورسه او عائله همده عائله‌لردن ترکب ایدن هیئت اجتماعیه یکده ایلرو کیتمز . چونکه بوتون اجزانك برلکده ترقی ایتمه‌سی لازمدر . خاتون نه درجه‌ده معلوماتلی اولورسه آنك تربیه‌سیله بیویه جك چوجقده

اوقدر عالی بر تربیه کوروور. ایلروده منسوب اولدیغی قومك ترقیسنه وسعادت حالنه چالیشه‌جق آدم بو چوجقدر. خاتونلر مادر انسانیتدرلر. بونلرك تربیه وتحصیلی کله‌جکده بر قومك سعادت حالنی تأمین ایدر. خاتونلرك تربیه وتحصیلی اوچون آچیلمش اولان ابتدائی ورشدی وعالی مکتبلردن یتشن قزلرك علوم وفنون متنوعه‌دن حصه دار اولدقلری کورلمکده در. منصف اولدقلری ذکاوت وفطانت سایه‌سنده، غیرت ایدرلرسه، دها زیاده ترقی ایده جکلری شبهه سزدر).

غزته‌نك مدیری معلوماتلی خانملره مراجعت ایدوب غزته‌یه معاونت واشتراکلرینی طلب ایتدیکی وقت مجارلی (ونگریالی) مهاجر مرحوم عثمان پاشانك کریمه‌سی نکار خانم، وقعه نویس ومورخ مرحوم جودت پاشا کریمه‌سی فاطمه علیه خانم وسائر بر چوق معلومات صاحبه‌سی اولان خاتون وقزلر مع الافتخار معاونتده بولنه جقلرینی وکندیلرینه مخصوص بویله بر غزته‌نك انتشارند نطولایی فوق العاده ممنون

اولدقلرینی بیان ایتمشلردر.

شایان ذکر اولان برنجی مقاله «مائی چورابلیلری مثال طوته‌لم» سرلوحه سیله فاطمه علیه خانم طرفندن کوندرلمشدر. خانم افندی دیورکه:

(اون بش یکرمی سنه اوللری بزم خاتونلرمز بسبتون جهالت ایچنده بولنیورلردی.)

شیمدیکی حالده خاتون قزلرمزك تعلیم وتربیه‌سی اوچون آچیلان مکتبلرك وآنلردن یتشن منور الافکار کنج خانملرك حالنی نظر دقته آله جق اولورسه‌ق شو آز زمان ظرفنده نائل اولدیغمز ترقی شایان تشکردر.

خانملر آره سنده معارف عمومیه‌نك انتشارینه سبب اولان (خانملر عزته سی) ترقیمزك بردلیلیدر. بوغزته محرره خانملرك اثرلرینی درج ایتمك اوچون نشر اولنیور. برکره کندیمزه باقه‌لم. نه حالده یز؟

„خاتونلره اوقومغه یازمغه بیلمك کرکمی یوقمی“ مسئله سی آرتق قطعی صورتده حل ایدلمشدر. خانملرمز قلمی اللرینه آلدیلر. طبع اولنمغه ومطالعه ایدلمگه لایق اثرلر یازمغه مقتدر اولدقلرینی غزته مزك برنجی نسخه‌سی اثبات ایدییور. بزم بوصوتده کسب

معارف وترقیمز اوچون همت وغیرت ایدن ارککلر یالکز ترك خاتونلرینك دکل؛ بلکه اجنبی وعموم عالم مدنیت خاتونلرینك تشکرینه مظهردر.

بر درجه‌یه قدر نائل ترقی اولان بر جمعیتك ارککلرینك تعلیم وتربیه خصوصنده خاتونلره هر وقت یاردم ویول باشچیلغی ایده گلدکاری مثبتدر. بو کبی معارفپرورلرك عددی بزده دخی کوندن کونه آرته‌رق بزه معاونتلری زیاده‌لشمکده وارککلرمزك بحق طریق ترقی‌یه کیردیکلری اثبات اولونمقده‌در.

هر بر مملکتده طریق ترقی واصلاحاته ارککلر خاتونلردن اول داخل اولمشلردر. بناء علیه ابتدای امرده خاتونلرك دخی بو یولده دوامنه نظر حسودانه ایله باقه‌رق حزینه‌ء معارفه مالك اولمق حقنی یالگز کندیلرینه حصر ایتمك ایسته‌مشلرسه‌ده کندیلری ترقی وتنویر افکار ایتدکدن صگره خاتونلرك اوقومق یازمق، علوم ومعارف اوگرنمه‌لرینی گناه دیمك شویله طورسون بلکه معارفلی خاتونلرك وجودلریله افتخار ایتمگه باشلامشلردر.

دیگر بر برده فاطمه علیه خانم دییورکه: خاتونلرمزك ترقیسی خصوصنده عالم اسلامیتده ظهوره گلن مشهور عالمه‌لره تبعیت ایده‌لم. مسلمان خاتونلرینك اللرینه

قلم طوتمه‌لری ڍالگز شیمدی دکلدر. بلکه پك اسکی وقتلردنبرو مسلمان خاتونلری فنون وادبیات ایله اشتغال ایتمشلردر. اکر او وقتلرده غزته‌لر اولمش اوله ایدی مسلمان خاتونلری غزته جیلك مسلکنده ده کسب تمیز و ترقی ایتمش اولورلردی وبو کونکی کونده اسملری مشاهیر نسوان صره سنده ذکر اولنوردی.

هر حالده فاطمه علیه خانم ترك خانملری ایچنده نادر بولنانلردن و حتی اوروپاجه‌ده ذکاوتلی ومعلوماتلی خانملر جمله سندن معدود در. «نسوان اسلام» اسمنده‌کی وسائر آثار قلمیه لری اوروپا لسانلرینه دخی ترجمه ایدلمشدر.

ترك خاتونلری ایچون جدی بر صورتده تحصیل و تربیه کورمك زیاده سیله سعی وغیرته و صوك درجه استعداد و قابلیته موقوفدر. چونکه اوروپا خاتونلری یالکز فنون غربیه ایله تحصیل کمالات واتمام معلومات ایده بیلورلر. حالبوکه ترك خاتونلری برقاچ درلو اوروپا لسانی اوکرنمکه، مدنیت شرقیه‌یه واقف اولمغه و با خصوص فقه وعقاید اسلامیه تعلمیله عربی فارسی و ترکی ادبیاتلری تحصیلنه محتاجدرلر.

فاطمه علیه خانمك طرز انشا و کتابتنده‌کی بلاغت

وفصاحتیله افاده سنده‌کی شدت و تأثیرندن اکسیك اولمیان علوم ومعارفیده شرق عالمنه واقف اولنلرجه موجب خیرتدر. ترکلرك ادبی لسانی اوچ دیلدن مرکب اولدیغی جهتله فصاحت وبلاغتله تحریره کسب اقتدار ایدنلر ارککلر آره سنده ده نادردر. بونك ایله برابر فاطمه علیه خانم هم غرب همده شرق ادبیاتنه جدی صورتده واقف اولمشدر.

خانملر غزته سنك ۷ نجی نومروسنده فاطمه علیه خانم دییورکه: «یدقدرت بو عالمده هیچ برشیئی عبث خلق ایتمامشدر. استعداد وقابلیت سبب موفقیتدر. خاتونلرده دخی قابلیت واستعداد تمامیله واردر. بویله اولدیغی حالده خاتونلر نیچون ارککلردن کیروده قالمشلر دیه بندن صوریله جق اولورسه برطاقم اینجه بحثلره کیریشوب جان صیقمقدن ایسه قیصه جه شویله جواب ویره جکم: اونسنه اول ارککلر مزك کندیلری نائل ترقی اوله ممشلر ایدی. خاتونلرك ارککلردن ضعیفتی ایسه قابل انکار اولمدیغندن بو قدر برزمان کیروده قالمق شایان تعجب دکلدر. اوت، خاتونلر تشکلات وجودیه‌لری جهتندن ارککلردن ضعیف ایسه‌ده حسیات قلبیه‌لری جهتندن آنلردن عالیدرلر. بوده آز

بر فضیلت دکلدر.

قبل الاسلامیة عربلرده قزبالا طوغمەسی بیوك بر فلاکت ومصیبت صاییلوردی. آنجق بعد الاسلامیة خاتونلرك حالی ایی‌لشەرك ارککلرله خاتونلرك وظائف متقابله لری تعیین ایدیلوب طوغری بر یوله کیرەشدر ایشته شو وقتدن اعتبارا خاتونلره ترقی ومعارف قپوسی آچیلوب هر بر مسلمەیە کندینك اعتقادو دینني بیلمك ایچون اوقومغه ویازمغه اوکرنمك شرعا فرض ومجبوری اولەشدر.»

فاطمه علیه خانم باشقه بر یرده دییورکه: «خاتونلر ایچون بر مقدار علوم وفنونه واقف اولمق هیچ شبهەسز ضروریدر. هر بری علامه یاخود فیلسوف اولسون دیمیورم، لکن کندی معیشتلری ایچون ضرور اولەجق قدر بیلمەلری الزمدر. بر خاتونك دکاندن آلنان اتمك، طوز یاخود هر کون کلمکده اولان صوجی و سودجی حسابلرینی تباشیر (آق بور) ایله قپو کنارینه ویاخود پچاق ایله یونتوب بر آغاج اوستنه اشارت ایتمەسندن ایسه منتظم بر دفتر طوتوب ادارۀ یومیه سنك تفصیلاتنی یازه وارمسی البته خیرلیدر»

دیکر بر مقالەسنده فاطمه علیه خانم ترك خاتونلر-ینی ترقی‌یه دعوت ایدەرك اوروپالولرك دیدیکی

كبى مسلمان خاتونلرينك اسير وحريتدن محرم بر مخلوق اولمديغنى اثبات ايچون تاريخه مراجعتله علوم وفنونده كسب اشتهار وتميز ايدن برچوق نسوان اسلامك ترجمهٔ حالنى بيان ايديور و ديوركه:

« مشهور وفاضل مسلمان خاتونلرى پك چوقدر. فقط كوچلك شوراسنده دركه باشده بونلرك هانكيسنى ذكر ايتملى ياخود هانكيسندن ذكره باشلاملى. چونكه اوروپالولرك (لادى مونتاغو) ،(مادام استايل) و برده (مادام سۋينه) سنه مقابل عالم اسلاميتده بونلك كبى مشاهير نسوان بيگلرجه‌در. سيوطى يالـگز كنديڭك خلقهٔ تدريسنده يوزدن زياده خاتون بولنديغنى يازيور. او حالده باشقه مدرسلر نزدنده تحصيل وتدرس ايدنلرك مقدارى نه قدر چوق اولمق لازم كلور. او وقتلرده اكمال تحصيل ايدن خاتونلره شيخه دنيلوردى. شيخه‌دن مقصد زاهده ياخود صوفيه ديمك اولميوب معلمه ياخود مدرسه ديمك اولديغنى فاطمه عليه خانم آيروجه بيان ايديور. ذاتا او وقتلرده شيخ ديه بو كونكى كبى مريدلرك طوپلانديغى مسافرخانه ياخود تكيه (يعنى عطالتخانه) صاحبلرينه اطلاق اولنميوب صرف، نحو، علوم الهيه ايله فلسفه وفنوندن درس

ویرن مدرسه (دار الفنون) صاحبلرینه اطلاق اولنیوردی .

کسب شهرت ایدن مسلمان خاتونلری جمله‌سندن فاطمه علیه‌خانم اولا ابو سعید زماننده ایرانده یشایان صافیه - زاهده‌یی ذکر ایدییور . ترکلرک عجمستانی حکم سوردیکی زمانه راست کلن بو قادین عن اصل ترک اوله‌رق بیوك بر تکیه (مدرسه) صاحبه سی اولمش . ومعلوماتیله فوق العاده کسب شهرت ایدرك خلقهٔ تدریسنده ارکك و قادیندن پك چوق شاکردی وار ایدی . شهیده دخی شایان ذکر اولوب تاریخجه بیوك بر اهمیتی حائزدر . کرچه باباسی (آتاسی) وزیر ایدی ایسه‌ده بو قز علوم و فنوندن درس ویره‌رك کسب شهرت و تمیز ایتمش‌و بر چوق علما یتشدرمشدر . آتاسی زنکین وجومرد بر ذات اولدیغندن متعدد ابنیهٔ عالیه انشا ایتدیرمشدر . شایان تعجب شو راسیدرکه مرور زمان ایله بو بنالر ییقلوب خرابه‌لری بیله طاغلمش، لکن ابو نصر ابن احمدك قزی اولان شهیده‌نك نام محترمی دائما باقیدر . فاطمه علیه خانم دیبورکه : (ابن خلدونك تکرار مطالعه سندن خیرتم دها زیاده آرتدی . وکندی کندیمه دیدمکه :

آره لرنده بردرجه معلومات صاحبه‌سی آنجق برقاچ خاتون یتشمش اولان اوروپالولر نصل اولوبده اسلامیت مانع ترقیدر دیه طعن ایدییورلر. حالبوکه اسلامیت علوم وفنون صاحبه‌سی اولان بوقدر چوق خاتون یتشدرمشدر.

مسلمان خاتونلر ینك علوم ومعارفده نه‌قدر ترقی ایتدیکلرینی اوروپا ارباب معارفی دخی تصدیق ایدییور. آمریقا خاتونلرندن بری ابن بطوطه‌نك فرانسزجه‌یه مترجم بیوك براثرینی مطالعه ایتدکدنصکره بنم ایله مکالمه ایتدی. فاطمه بنت العدل ایله وزیره بنت عمر المنجی حقنده یازلمش شیلری آیروجه دقتله اوقومشدر. ابن بطوطه بغداده واره‌رق علامهٔ شهیر سراج الدینك مجلسنده بولندیغی وقت مشار الیه « معلوماتمك هپسنی شیخه مز بنت العدل تاج الدین دن اخذ ایتدم » دیه یازلمش یرلری آیروجه نظر دقتنی جلب ایتمشدر. فی الحقیقه طوقسان ایکی یاشنه‌قدر کلمش اولان (وزیره) اهمیتی معلوم اولان علم تفسیرده مهارت تامه ویدطولا صاحبه‌سی اولمشدر. مصرك مدرسهٔ عالیه‌سنه دعوت اولندیغی وقت پك چوق مشهور عالملر سامعین صفتیله خلقهٔ تدریسنه کلمشلردر.

اندلسده یتشمش اولان ادیبهٔ مشهوره عروضیه بالخاصه شایان ذکردر. برچوق آثار نافعه ومعروفه

سندن ماعدا علم عروضه بالذات كندی اسمنی ویرمشدر.
خاتونلر قلمندن چیقدیغی جهتله فوق العاده اهمیتی حائز اولان (کامل) پك آز آدم طرفندن آڭلاشیله بیلمشدر. حتی موءخرا استانبولده طبع اولندیغی حالده ارككلر ایچنده ده بونی لایقیله آڭلایان آدم پك سیرك بولونمشدر.]

فاطمه علیه خانم دها برچوق مشهور اسلام خاتونلری ذکر ایتدکدنصکره دییورکه: (بو خاتونلرك عمومك حرمت ورغبتنه مظهر اولوب هرکس طرفندن آلقشلانمسی کوزل کوزلری، سیاه قاشلری واوزون ساچلری ایچون دکل ایدی، بلکه علم وعرفانلری وفضل کماللری ایچون ایدی.)

فاطمه علیه خانم شرق خاتونلرینك الك معارفیلسی اولدیغندن خانملر غزته سنك ۳۷ نجی نسخه سنده (عثمانلی کنج قزلرینك تعلیم وتربیه سی) سرلوحه سیله یازدیغی مقاله سنی دخی بوراده ذکر ایتمه‌دن کچه‌میه جکم. فاطمه علیه خانم دییورکه:

(مدنیتك ترقیسی بتون کرهٔ ارض سکنه سنی برجمعیت حالنه کتیره رك بنی بشرك یکدیکریله اولان اختلاط ومناسبتنی زیاده سیله آرتدیرمش اولدیغندن بر آدم

ایچون عین زمانده هم مدنیت غربیه همده مدنیت شرقیه‌یه واقف اولمق لازم کلمشدر. بناءً علیه شرقلیلر حقنده یاکلش وکولنج برفکرده بولونمامق ایچون اوروپا خانونلرینه شرقك عرف وعاداتندن خبردار اولمق وآنلرك معیشت واخلاقی حقنده بر درجه فکر حاصل ایتمك لازمدر. بزم خانونلرمز دخی اوروپالرك تعییب ومؤاخذاتندن قورتولمق ایسترلرسه برقدر اوروپالولرك عرف عاداتنه واصول معیشتلرینه واقف اولمه‌لری ایجاب ایدر. هرقومك کندینه مخصوص اصول تربیه، عرف وعاداتی واردر. مثلا انکلیزلر ایله آمریقالولرك اصول تربیه‌سی فرانسزلرك اصول تربیه‌سنه بسبتون باشقه‌در. بر انکلیز قزی سوقاقده کزینه جکی وقت اکا نظارت ایچون یاننه بر آرقداش ویرمك آنك حقنده بر تحقیر صاییلیور. چونکه آنلرك تربیه‌لری اقتضاسنجه ناموسنی عفتنی محافظه ایتمك حقی کندینه تفویض ایدلمشدر. وکنج انکلیز خانونلریله قزلرنده ایستدیکلری قدر یالکز باشنه سیاحت ایتمك عادت حکمنه کیرمشدر. فرانسزلرده ایسه بالعکس کنج بر قزك یالکز باشنه کزنمکه چیقمه‌سی عیب وموجب تهمت بر حرکت صاییلیور. آنلر قزلرینی اقرباسندن یاخود قومشولرندن

برینك رفاقتیله گز دریورلر.

بر فرانسز خاتوننده‌کی معلومات آمریقا یاخود انکلیز خاتوننده کی معلوماتك عینی ایسه‌ده تربیه‌لری باشقه باشقه‌در. فرانسز خاتونی کوزل شیوه ایله‌سویلمکه وموده‌یه موافق‌توالت یاپمغه اوگرندیکی کبی اونه‌کیلرده کندیلرینه مخصوص اصول معاشرتی محافظه ایتمکده‌درلر. بزده‌کی اصول تربیه‌یه کلنجه: فرانسز مربیه‌لرندن اوگره‌نان کنج قزلرمز فرانسز تربیه‌سی آلیورلر. آلمان مربیه‌لرندن اوکرنانلرمز نمسه‌تربیه‌سی آلیورلر. بوکبی مختلف‌اصول تربیه‌لر بزم ایچون پکده فائده‌لی دکلدر.

بو قاریده دنیلدیکی وجهیله هرملتك کندینه مخصوص براصول تربیه‌سی اولدیغندن عثمانلیلرکده کندی‌حیات ومعیشتلرینه‌مناسب اصول‌تربیهٔ ملیه لری اولملیدر.

اسلامیت خاتونلر آره‌سنه معارف وتربیه نك انتشارینه اصلامانع دکلدر. بویله اولدیغی‌حالده مسلمان خاتونلرینك عمومتیله بو قدر جهالتلری نه‌دن ایلروکلمش دیه بندن صوریلورایسه‌جوابنده دیرمکه: اسلام خاتونلرنده جهالت چوقدن باشلامشدر.

اما بالخاصه ترك خاتونلرينه كلنجه بونلرك جهالته كيرمه لری عثمانليلرك عجمستانی (ايرانی) ضبطندن اعتبارا باشلانمشدر. عجم خاتونلری جهالت واسارت قيدی آلتنده ازيلمكده ايديلر. بزلر عجملرك ادبيات وشعرينی قبول ايتديكمز وقت خاتونلرك تربيه سنه ده آنلر نظريله باقمغه باشلامش اولديغمزدن تربيهٔ نسوان خصوصنده بو درجه مساهله ايديلوب جهالتلرينه سبب اولنمشدر.)

ايشته يوقاروده كی افاده لردن آكلاشيليوركه ترك خاتونلری كنديلرينك شيمدی يه قدر دوچار اولديقلری جهالتلرندن قورتلمق ايچون چاره آرامغه باشلامشلردر.

عثمانلی محرره لری ايچنده برنجيلك موقعنی هرحالده فاطمه عليه خانم قزانيور ايسه ده ادبيات وفنونه خدمت ايدن سائر خانملرده واردر.

فاطمه عليه خانمدن صكره نكار خانم كليور. هرنه قدر كنديسی عن اصل اوروپالی ايسه ده تماميله تربيهٔ اسلاميه آلمش وعثمانلی ادبی لسانني فوق العاده فصاحت وبلاغتله يازمقده در. برقاچ سنه لر مقدم يازمش اولديغی منظومه لری باعث اشتهاری اولديغی كبی فغاننامه طرزنده يازوب طبع ايتديرديكی

(افسوس) نام اثری دخی بیوك بر قدرت شعریه یه مالك اولدیغنی اثبات ایتمشدر. خانملر غزته سنك ٦ نجی نسخه سنده (هجران ابدی) سرلوحه سیله نشر ایتدیکی شعرلری دخی قیمتدار ادبیه جه اولکیلردن اکسیك دکلدر. کنه خانملر غزته سنك ٢٣ نجی نسخه سنده (بختیارلق زنکینلکده میدر؟) سرلوحه سیله نشر ایتدیکی مقاله سی نثر یازانلر آره سنلده کندیسنی کسب تمیز ایتدیرمشدر.

حمیت زهرا نام خانمك کوزل نصیحتلری کندی جنسداشلرینه موجب استفاده اولدیغی کبی صورت تحریر وطرز انشاسیده پك فصیح ورونقلیدر.

بو خانم ترك خاتونلرینه عائله معیشتنی توصیه ایدرك ارککلرینه وچوجقلرینه قارشو اولان وظیفه‌لرینك اصلاقصورسز اجرا واکمالنی نصیحت ایدییور. بونك فکرنجه خاتونلرك پك درین معلومات صاحبه‌سی اولمه‌لری اوقدر مطلوب اولمیوب کندیلرینه لزومی قدر تاریخ، جغرافیا، وعلوم ریاضیه بیلدکدنصکره زیاده سیله عائله معیشتنه صرف فکر ایتمه‌لری لازمدر.
بو خانمك یازدیغی شیلرك چوغیسی کندی جنسداشلرینه اولان نصایح دینیه واخلاقیه‌دن عبارتدر.

فخر النسا خانم دخی عثمانلی خانونلرینه تربیهٔ ملیه ویرملک طرفداریدر. تعصب دینیه یه چوق ویرلمیوب اثرلرینی پك فصیح یازییور. خانملر غزته سینك ۱۶ انجی نسخه سنده (رومانلر وتیاترو) سرلوحه سیله یازدیغی برمقاله سنده رومان اوقومه نك وتیاترویه دوام ایتمه نك خاتونلر ایچون ضررلی اولدیغنی کوسترملك ایستمشدر. بونکله برابر بوخانم بیوك محرره لرجمله سندن معدود در. (خداوندکار ولایتنده برسیاحت) سرلوحه سیله یازدیغی مقاله سی طرزجدایله یازلمش انشای ترکی یه نمونه اولمغه لایق برنجی اثرلرندندر. سیاحته متعلق اولان بوحکایه سی برطاقم تصویرات شاعرانه ایله مملو اوله رق محرره سنك نه قدر وسعت فکریه صاحبه سی اولدیغنی اثبات ایتمکده در.

تألیف وتحریر ایله اشتغال ایدن عثمانلی خاتون وقزلرینك ناملری دها پك چوقدر. بونلرك اکثر یسی تصویر طبیعت وعائله معشیتلری اوزرینه فنی وادبی مقاله لر یازمقده درلرکه عثمانلی ادبیات جدیده سنجه هربری شایان اهمیتدر.

بو محرره لردن بعضیسی دها زیاده مهم اولان علم تربیة الاطفال (پداغوژی) واخلاقه دائر غایت

لزوملی وفائده‌لی شیلر یازمغه باشلامشلردر.

مقبوله لمعان، امینه واهبه ورمزیه خانملر بالخاصه شایان ذکردرلر.

مقبوله لمعان خانمك بعض اثرلری مثلا: (حسن معامله) سرلوحه سیله یازدیغی مقاله‌سی خاتون قلمندن چیقان اثرلرك الك ایلرندن صاییلمغه‌لایقدر.

امینه سنیحه خانم آداب معاشرت وتربیهٔ اولاده دائر غایت لطیف و مرغوب حکایه‌لر یازه‌رق جنسداشلرینه خدمت ایتمکده‌در.

بونلردن باشقه دخی اسملرینی بیان ایتمکسزین کرك مذکورخانملر غزته‌سیله و کرك سائر یومی جریده‌لر ایله هردرلو بندلر ومقاله‌لر نشر ایدن‌وهر نوع مباحثات علمیه وفنیه‌یه اشتراك ایده‌رك حتی ارککلر ایله مسابقت قلمیه‌یه کیریشن خاتونلرك عددی دخی آز دکلدر.

بی طرفانه مطالعه اولندقده آکلاشیلیورکه: ترك خاتونلرینك احوال وافکاری جدی صورتده بر انقلاب بولنده‌در. بوانقلابك برآن اول حصولیله احوالك اصلاح اولنماسینه معیشت داخلیه‌نك فناصورتده تشکلی مانع ایسه‌ده وقت وزمانیله بوده زائل اوله جقدر.

عثمانلی خاتونلریله قونوشدیغم وقت بعضا سوز خاتونلر مسئله سنه کلیورایدی. بونلر اوروپالولرك ظن ایتدکلری کبی کندیلرینك اولرده قپانوب قالمه‌لرینه بر اسارت نظریله باقمیورلر. بالعکس دنیانك غم وکدرندن آزاده اوله‌رق ایشسز کوچسز اولرنده راحت عمر کچرمکی ارککلرینه قارشو اولان اطاعت کامله‌لرینك مکافاتی صاییورلر. ترك خاتونلری چوق وقت بکا دییورلر ایدیکه: «حیات ومعیشتمزی تأمین ایچون بزم معاش ومأموریت آرقه‌سندن کزمکه یاخود هنر وصنعت ایله اوغراشوب جنس لطیفلغمزه حلل کتیرمکه احتیاجمز یوقدر. بونلر ارککلرمزه عائد ایشدر. وظیفه‌مز خانه‌مزك حسن اداره سنه، اولادمزك تربیه سنه وقوجه‌لرمزك راحتنه باقمقدن عبارتدر.»

فی الحقیقه ترك خاتونلری بو وظیفه‌لرینی لایقیله ایفا ایدییورلر. بونکله برابر خانه‌لرنده بسبتون قپانوب‌ده قالمیورلر. هر ایستدکلری یره اوقدر سر-

بسمت کز ییورلرکه بزم اوروپا خاتونلرنده ده بوندن آرتق حریت یوقدر. اوروپالولرك مسلمان خاتونلری حقنده بسلدیکلری فکرلر تمامیله طوغرو دکلدر. کرچه بونلرده اوروپالولر کبی بالولره، قونسرتلره، عمومی باغچه‌لره واقشام جمعیتلرینه طوپلانمق عادتلری یوق ایسه‌ده مطبوعات واوروپالولر ایله کوندن کونه زیاده‌لشمکده اولان اختلاط محافظه کارلق دیوارینه بیوك دلیکلر آچمقده‌در.

ایشته مختصرا ترجمه ایتدیکم اثر بوراده تمام اولیور. برفرنك قلمندن چیقمش بوسوزلردن عبرت آلمق ممکندر. قلمه صاریلمق، اثر یازمق ومطبوعاته انتساب ایتمك عصر حاضرك اك بیوك فضائلندندر.

عثمانلیلر سائر اوروپا ملتلرینه نظرا علوم

معارف، هنر وصنایعده کیروده اولدقلری حالده خاتون و قزلری آره‌سنه قدر شو درجه معارفك تعمیم ایتدیکنی، اوروپاجه طانیله‌جق درجه‌ده معروف محرره وشاعره‌لری اولدیغنی وکندمزك ورثة الانبیا دعواسنده اولان ومدرسه‌لرده یکرمی‌سنه تحصیل ایتدکدنصکره فرق سنه دنبرو طلبه طوپلایوب درس ویردیکی حالده نه عربجه و نه‌ده کندی لسانمز اولان ترکیجه‌ده طوغرو وفصیح برمکتوب یازه بیله‌جك اقتداری، علوم‌فنوندن واحوال عالمدن هیچ برخبری اولمایان ارککلرمزی نظر دقته آله‌جق اولورسه‌ق حالمزه آغلامق لازم کلور.

سائر ملتلرك ارکك وخاتونی، بیوك و کوچوکی علوم و معارفه قارشو کمال تواضع ایله دیز چوکوب او نور ربانینك فیضندن استفاضه‌یه چالیشیورلر. حقیقتده طوغرو یول آلمشلر، کمال سرعتله قطع مسافه ایدیورلره بزمکیلر ایسه ابحاث لفظیه ایله بیهوده وقت کچروب قیصه کیوملی، اوزون بیوقلی آدملری کافر یاپمق ایله اوغراشیورلر.

برجمعیتك حالنی بسبتون باشقه‌یه چویروب
آنده بحق تجدد واصلاحات وجوده کیترمك ایچون
عائله‌لره حکم و نفوذ اجرا ایدن خاتونلرك احوالنی
اصلاحدن باشلامق لازمدر.

بناءً علیه خاتونلرمزه تعلیم وتربیه ویره‌لم که
ملتمز تعلیم وتربیه‌یه نائل اولوب دنیا و آخرت
مسعود اولسون.

زمان زمان ترقی جهان جهان علوم
اولورمی جهل ایله قابل بقای جمعیات

فاتح الکریمی.